

**Τα οικονομικά αποτελέσματα από την
απελευθέρωση της λειτουργίας
των μικρών καταστημάτων
κατά τις Κυριακές**

Π. Προδρομίδης,^α Α. Πετραλιάς,^β Σ. Πέτρος^γ

Φεβρουάριος 2013 (αναθεωρημένη, επεκταθείσα έκδοση)

Η αρχική εκδοχή κυκλοφόρησε τον Δεκέμβριο του 2012

^α Ερευνητής ΚΕΠΕ, Διδάσκων στο Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών – ΑΣΟΕΕ (ηλεκτρ. ταχυδρ.: rjprodr@kepe.gr)

^β Μεταδιδακτορικός ερευνητής στο Τμήμα Στατιστικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών – ΑΣΟΕΕ (ηλεκτρ. ταχυδρ.: petralia@aueb.gr)

^γ MSc του Τμήματος Πληροφορικής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών – ΑΣΟΕΕ (ηλεκτρ. ταχυδρ.: spetros@gge.gr)

The economic impact of deregulating Sunday shopping among small retailers

P. Prodromidis,^a A.Petralias,^b S.Petros^c

The paper explores the impact of allowing Sunday opening of small shops in Greece on the level of prices, the consumer and producer surplus, employment and the nominal GDP from a theoretical point of view; and provides some preliminary estimates obtained from an empirical simulation of the Greek economy. The findings argue in favor of the particular step.

JEL classification: D40, L50

February 2013 (revised and expanded version)

The original version was published in December 2012

^a Centre for Planning and Economic Research, and Athens University of Economics and Business - Department of Management Science and Technology

^b Athens University of Economics and Business - Department of Statistics

^c MSc, Athens University of Economics and Business - Department of Informatics

Οικονομικά αποτελέσματα από την απελευθέρωση της λειτουργίας των μικρών καταστημάτων κατά τις Κυριακές*

Στον παρόν δοκίμιο εξετάζουμε από θεωρητικής και εμπειρικής απόψεως τις οικονομικές επιδράσεις από την ενδεχόμενη απελευθέρωση της λειτουργίας των μικρών λιανεμπορικών καταστημάτων κατά τις Κυριακές. Αρχικά πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν ότι ήδη τις Κυριακές επιτρέπεται η λειτουργία πολλών

Πίνακας 1: Η λειτουργία των καταστημάτων κατά τις Κυριακές στις χώρες της ΕΕ και άλλες μεγάλες οικονομίες

Χώρες της ΕΕ εις τις οποίες επιτρέπεται η λειτουργία μικρών και μεγάλων καταστημάτων σε όλη την επικράτεια:

- Βέλγιο Εάν το κατάστημα λειτουργεί την Κυριακή δεν λειτουργεί κάποια άλλη ημέρα της εβδομάδος. Μεταξύ 10:00 και 14:00.
- Βουλγαρία
- Λουξεμβούργο Μεταξύ 06:00 και 13:00. Περισσότερο κατόπιν ειδικής εγκρίσεως.
- Μάλτα Μεταξύ 04:00 και 22:00.
- Δανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ιταλία, Λεττονία, Λιθουανία, Ουγγαρία, Πολωνία, Πορτογαλία, Ρουμανία, Σλοβακία, Σλοβενία, Σουηδία, Τσεχία Άνευ περιορισμών.

Χώρες της ΕΕ εις τις οποίες επιτρέπεται η λειτουργία των μικρών και μεγάλων καταστημάτων σε όλη την επικράτεια αλλά υπό διαφορετικούς όρους:

- Ην. Βασίλειο Άνευ περιορισμών για καταστήματα έως 280 τ.μ. Τα μεγάλα καταστήματα μπορούν να λειτουργούν μεταξύ 10:00 και 18:00 για έξι συνεχόμενες ώρες.
- Φινλανδία Άνευ περιορισμών για καταστήματα έως 400 τ.μ. Τα μεγαλύτερα καταστήματα μπορούν να λειτουργούν μεταξύ 12:00 και 18:00 κατά τον Νοέμβριο και τον Δεκέμβριο.

Χώρες της ΕΕ εις τις οποίες επιτρέπεται η λειτουργία των μικρών και μεγάλων καταστημάτων υπό διαφορετικούς όρους και ανάλογα με την περιοχή:

- Γαλλία Άνευ περιορισμών (α) για ανθοπωλεία, καταστήματα κηπουρικής και επίπλων, (β) στα κέντρα των μεγάλων πόλεων, μη αστικές περιοχές που επιλέγουν οι περιφέρειες, σε περιοχές που συνορεύουν με κράτη που επιτρέπεται η λειτουργία καταστημάτων τις Κυριακές
- Ισπανία Κάθε περιοχή ορίζει τι ισχύει. Η γενική τάση είναι τα καταστήματα να λειτουργούν μία Κυριακή τον μήνα (υποχρεωτικά τουλάχιστον οκτώ φορές το έτος) και σε πολλές τουριστικές και κεντρικές περιοχές να λειτουργούν όλες τις Κυριακές.
- Ολλανδία Άνευ περιορισμών στα κέντρα του Άμστερνταμ, Χάγης, Ρότερνταμ. Σε κάποιες πόλεις την πρώτη Κυριακή του μήνα. Σε άλλες πόλεις καθόλου.

Χώρες της ΕΕ εις τις οποίες δεν επιτρέπεται η λειτουργία των καταστημάτων:

- Αυστρία Επιτρέπεται μόνο σε τουριστικές περιοχές.
- Γερμανία Κάθε περιοχή ορίζει τι ισχύει. Συνήθως επιτρέπεται μόνο η λειτουργία ορισμένων τύπων καταστημάτων (κρεοπωλείων, αρτοποιείων, γαλακτοπωλείων), όμως σε καμία πόλη η λειτουργία όλων των τύπων καταστημάτων.
- Κύπρος

Άλλες μεγάλες χώρες εις τις οποίες επιτρέπεται η λειτουργία των μικρών και μεγάλων καταστημάτων:

- ΗΠΑ, Καναδάς Κάθε περιοχή ορίζει τι ισχύει, συνήθως άνευ περιορισμών.
- Κίνα (και Χονγκ Κονγκ), Ρωσία, Τουρκία Άνευ περιορισμών.

Πηγές: ΚΕΠΕ (2009) και EuroCommerce (2012).

* Ευχαριστούμε τους συμμετέχοντες στην διημερίδα για επίκαιρα θέματα της Ελληνικής Οικονομίας που διεξήχθη στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών-ΑΣΟΕΕ για τα εποικοδομητικά σχόλια και τις παρατηρήσεις τους. Οι κρίσεις και γνώμες που εκφράζονται εδώ, καθώς και οι όποιες ελλείψεις, είναι αποκλειστικώς δικές μας.

ειδών καταστημάτων όπως των πρατηρίων υγρών καυσίμων, των ζαχαροπλασטיών, των ανθοπωλείων. Επίσης σε πολλά τουριστικά μέρη της χώρας επιτρέπεται η Κυριακάτικη λειτουργία περισσότερων επιχειρήσεων με το σκεπτικό ότι είναι σκόπιμο να καλύπτονται οι ανάγκες των τουριστών όλες τις ημέρες τις εβδομάδος. Και σε πολλές πόλεις και χώρες του εξωτερικού (συμπεριλαμβανόμενων κρατών-μελών της ΕΕ με χαμηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα) όλα τα καταστήματα (μικρά και μεγάλα) επιτρέπεται να ανοίγουν και κάποιες ώρες της Κυριακής (βλ. Πίνακα 1). Θεωρείται μάλιστα φυσιολογικό καθότι το Σαββατοκύριακο σημειώνεται ο μεγαλύτερος τζίρος. Στατιστικά ευρήματα από την Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο δείχνουν ότι πάνω από το 50% των καταναλωτών κάνουν χρήση της δυνατότητας να ψωνίζουν την Κυριακή (βλ. και Πλαίσιο 1).

Η πρόταση που συζητείται αυτήν την εποχή είναι η εκτός τουριστικών περιοχών απελευθέρωση της λειτουργίας των λοιπών μικρών (όχι των μεγάλων) λιανεμπορικών καταστημάτων, όπως των βιβλιοπωλείων, ενδυματοπωλείων, οπωροπωλείων κ.ά. όλες τις Κυριακές του έτους. Εντάσσεται στο πνεύμα εισηγήσεως της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2000, σ.118) που τάσσεται υπέρ της θετικής διακρίσεως όσον αφορά στην δυνατότητα λειτουργίας με διευρυμένο ωράριο των μικρών καταστημάτων έναντι των υπολοίπων καταστημάτων. Επιπλέον όπως θα δούμε, η πρόταση φαίνεται: (α) να εξυπηρετεί την μείωση των τιμών λιανικής προς όφελος των καταναλωτών και (β) να παρέχει στα μικρά λιανεμπορικά καταστήματα ανταγωνιστικό πλεονέκτημα έναντι των μεγάλων με το σκεπτικό ότι τα τελευταία θα είναι κλειστά την ημέρα εκείνη: Στον βαθμό που τα μικρά καταστήματα θα μπορούν να επιλέγουν τη λειτουργία τους (ή μη) τις Κυριακές ανάλογα με την ζήτηση που αντιμετωπίζουν θα έχουν μια επιπρόσθετη ευκαιρία προκειμένου να αναπτυχθούν και να ανταγωνιστούν με ευνοϊκότερους όρους τα άλλα, πιο προηγμένα, μεγάλα καταστήματα. Επιπλέον, στον βαθμό που θα επεκταθεί η δυνατότης διενεργείας συναλλαγών για μια ακόμα ημέρα της εβδομάδος:

- αφενός αγοραστές και οι πωλητές θα έχουν την ευκαιρία να προβούν σε καλύτερο καταμερισμό (χρήση) του χρόνου τους, ο οποίος έχει κόστος·
- αφετέρου θα διευκολυνθεί η κυκλοφορία του χρήματος και η δημιουργία εισοδημάτων κατά μια επιπλέον ημέρα της εβδομάδος, η οποία με την σειρά της θα ενισχύσει την κυκλοφο-

Πλαίσιο 1: Το όφελος των καταναλωτών

Σύμφωνα με έκθεση του ΟΟΣΑ οι περιορισμένες ώρες λειτουργίας των καταστημάτων μειώνουν την ευημερία των καταναλωτών (Pilat, 1997) και σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2000), σε χώρες που τα μαγαζιά είναι ανοιχτά και τις Κυριακές πολλοί καταναλωτές προτιμούν να ψωνίζουν τότε.

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εμπορίου της Δανίας (2000), όταν επετράπη σε όλα τα καταστήματα να λειτουργούν περισσότερες ώρες τόσο τις καθημερινές όσο και τα Σάββατα, στα δε μικρά καταστήματα που πωλούν είδη καθημερινής χρήσεως να λειτουργούν όλη την εβδομάδα όποτε επιθυμούν, οι καταναλωτές απέκτησαν μεγαλύτερη ευελιξία να ψωνίζουν κατά τις ώρες που δεν εργάζοντο ή δεν ασχολούντο με άλλες δραστηριότητες. Επιπλέον διαπιστώθηκαν μικρότερες ουρές στα καταστήματα και συμφόρηση στους δρόμους και το μετρό. Το κόστος του ελεύθερου χρόνου που προέκυψε μεταξύ των ετών 1995 και 2000 υπολογίστηκε σε 268-335 ευρώ το έτος για κάθε νοικοκυριό.

ρία χρήματος και την δημιουργία εισοδημάτων κατά τις υπόλοιπες ημέρες, με ευεργετικά αποτελέσματα για την εξέλιξη του ΑΕΠ εν μέσω παρατεταμένης υφέσεως.

Επί του ζητήματος, στην βιβλιογραφία υπάρχει μια σαφής διάκριση (βλ. ενδεικτικά Pilat, 1997· Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας της Σουηδίας, 1991· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000· Υπουργείο Εμπορίου της Δανίας, 2000): Εν γένει η απελευθέρωση του ωραρίου στις περισσότερες περιπτώσεις φαίνεται να επιδρά ευεργετικά στην απασχόληση, τον πληθωρισμό και το ΑΕΠ. Η ειδοποιός διαφορά έγκειται στο αν η απελευθέρωση αφορά σε όλα τα καταστήματα (μικρά και μεγάλα) ή μόνον για τα μικρά. Στην πρώτη περίπτωση τα μεγάλα καταστήματα κερδίζουν μερίδιο αγοράς. Στην δεύτερη περίπτωση τα μικρά καταστήματα αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Σε αυτό το πνεύμα εντάσσεται η πιο πάνω πρόταση.

Μετατόπιση της αγοραίας προσφοράς κατά τις Κυριακές

Η λειτουργία περισσότερων και διαφορετικών καταστημάτων που ικανοποιούν πληρέστερα τις ανάγκες του καταναλωτικού κοινού (λ.χ., για να ψωνίσει κάτι φαγώσιμο, να αγοράσει δώρο όταν πάει μια κοινωνική επίσκεψη), στον βαθμό που το συνολικό κόστος πολλών εισροών δεν αλλάζει,¹ ενώ το κόστος μισθοδοσίας προσανξάνεται με σταθερό ποσοστό, θα έχει ως αποτέλεσμα:

- την διατήρηση της θέσεως ή άνοδο της καμπύλης του οριακού κόστους² και, κατ' επέκτασιν, της ατομικής καμπύλης προσφοράς του πωλητού σε σχέση με την αντίστοιχη των υπολοίπων ημερών (βλ. Πλαίσιο 2) ή/και
- την μείωση του μέσου ανά εργάσιμη ημέρα κόστους (εφόσον το σταθερό κόστος διαιρείται με περισσότερες ημέρες και ώρες) και αντίρροπη μεταβολή στο μέσο κόστος κατά την Κυριακή (αν το μεταβλητό κόστος αυξηθεί λόγω μισθολογικής προσανξήσεως). Ως εκ τούτου, το κατώτερο τμήμα της ατομικής καμπύλης προσφοράς αναμένεται να επεκταθεί κατά τις καθημερινές και τα Σάββατα και είτε να επεκταθεί είτε να κοντύνει κατά την Κυριακή.

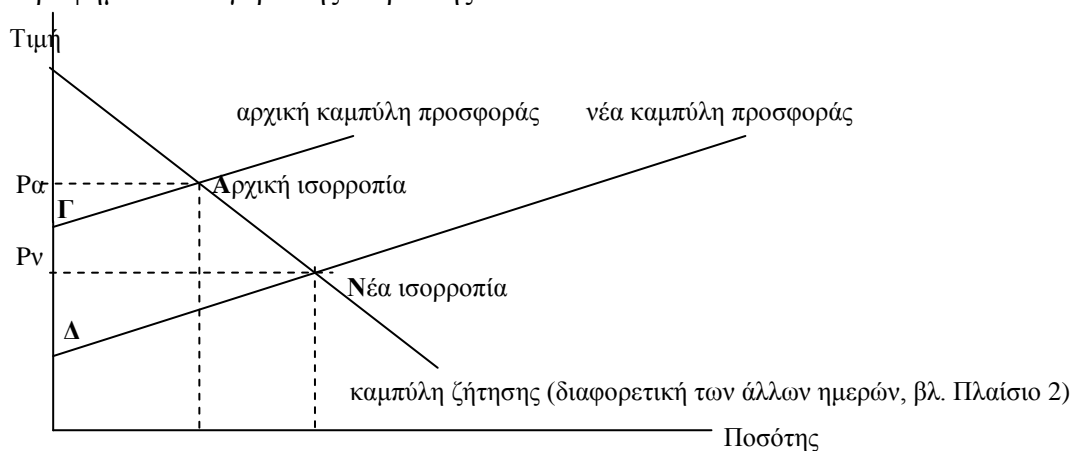
Από την άλλη πλευρά, η είσοδος επιχειρήσεων στην αγορά της Κυριακής η οποία εκφράζεται με την οριζόντια άθροιση πολλών ατομικών καμπυλών προσφοράς αναμένεται να μετατοπίσει την αγοραία καμπύλη προσφοράς την Κυριακή προς τα δεξιά, ειδικότερα αν σε πολλές επιχειρήσεις δεν σημειωθεί αύξηση του οριακού κόστους. Με τον τρόπο αυτό, αυξάνει τόσο το πλεόνασμα του

¹ Λ.χ., το επιτόκιο, το ενοίκιο του καταστήματος, ο εξοπλισμός, η διακόσμηση. Η αυξημένη κατανάλωση ηλεκτρικού ρεύματος κατά τέσσερις ημέρες τον μήνα (αν δεν επιδιωχθεί μείωση του αριθμού ωρών λειτουργίας του καταστήματος τις καθημερινές), εφόσον διαιρείται με περισσότερες ώρες λειτουργίας, φαίνεται να μην αυξάνει το οριακό ή το μέσο κόστος. Η Εθνική Συνομοσπονδία Ελληνικού Εμπορίου στην ιστοσελίδα www.esee.gr υπολογίζει ότι το κόστος καταναλώσεως ηλεκτρικής ενέργειας μιας τυπικής (:) επιχειρήσεως στο κέντρο των Αθηνών θα αυξηθεί κατά 327 ευρώ ετησίως, ενδεχομένως 27 ευρώ μηνιαίως.

² Άνοδο αν δεν υπάρξει μείωση του αριθμού των απασχολουμένων στο κατάστημα κατά την επιπρόσθετη ημέρα (ευελιξία που ενδεχομένως παρατηρείται εποχικά), διαφορετικά στασιμότητα ή και μετατόπιση προς τα κάτω αν προτιμηθεί η λειτουργία του καταστήματος αποκλειστικά από τους ιδιοκτήτες (βλ. Πλαίσιο 3), όπως συμβαίνει σήμερα με τα παλαιοπωλεία που λειτουργούν τις Κυριακές.

πωλητού όσο και το πλεόνασμα του καταναλωτού, άρα διευρύνεται η κοινωνική ευημερία. Σε όρους του Γραφήματος 1, η κοινωνία κερδίζει το εμβαδόν ΓΑΝΔ και οι τιμές πέφτουν ($P_v < P_a$).

Γράφημα 1: Η αγορά της Κυριακής

Πλαίσιο 2: Η κατασκευή των καμπυλών προσφοράς και ζήτησης

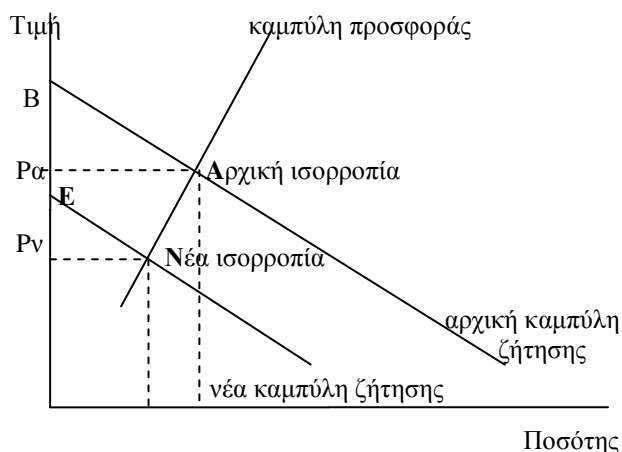
Η καμπύλη ζήτησης τις Κυριακές και τις άλλες ημέρες: Η ατομική ζήτηση για τρόφιμα, δώρα κ.ά. διαφέρει από την αντίστοιχη του Σαββάτου και των άλλων ημερών όχι λόγω του εισοδηματικού περιορισμού αλλά λόγω του χρονικού περιορισμού, στον βαθμό που η πλειονότητα των (ιονει) καταναλωτών έχει περισσότερο διαθέσιμο χρόνο να περιπλανηθεί, να συγκρίνει τιμές και ποιότητες, να επιλέξει χωρίς πίεση χρόνου και να ψωνίσει. Για την εξαγωγή της αγοραίας καμπύλης ζήτησης, η υπόθεση εργασίας είναι ότι ο αριθμός των καταναλωτών μένει σταθερός.

Ο προσδιορισμός της καμπύλης προσφοράς της μικρής λιανεμπορικής επιχείρησης: Ο μικροπωλητής που αποσκοπεί στην μεγιστοποίηση του κέρδους λειτουργεί κατά μήκος του ανοδικού τμήματος της καμπύλης οριακού κόστους και ειδικότερα επί του τμήματος που υπερβαίνει το βραχυχρόνιο μέσο κόστος. Το τμήμα αυτό συνιστά την ατομική καμπύλη προσφοράς.

Μετατόπιση της αγοραίας ζήτησεως κατά τις άλλες ημέρες

Με τα καταστήματα των μικρών λιανεμπόρων να λειτουργούν την Κυριακή, αναμένεται να μειωθεί η ζήτηση για υποκατάστατα προϊόντα πωλούμενα από μικρούς λιανεμπόρους και μεγάλες αλυσίδες καταστημάτων κατά τις υπόλοιπες ημέρες. *Ceteris paribus* η μετατόπιση της καμπύλης ζήτησεως προς τα αριστερά θα έχει ως αποτέλεσμα την απώλεια κοινωνικής ευημερίας ίσης με την έκταση ANEB και πτώση τιμών ($P_v < P_a$) σε όρους του Γραφήματος 2, κατά τα Σάββατα και τις καθημερινές.

Γράφημα 2: Η αγορά κατά τις άλλες ημέρες

Πλαίσιο 3: Η μικρή λιανεμπορική επιχείρηση σε αριθμούς

Στην χώρα μας κατά την προ της υφέσεως εποχή (έτη 2000-2007) οι μικρές λιανεμπορικές επιχειρήσεις με ετήσιο τζίρο (κύκλο εργασιών) μικρότερο των δύο εκατ. ευρώ και προσωπικό ολιγότερο των δέκα εργαζομένων (πρόκειται για ορισμό της Eurostat) απασχολούσαν κατά μέσο όρο 2,0-2,1 άτομα. Ο αριθμός τους υπερβαίνει το 90% του συνόλου των καταστημάτων του λιανικού εμπορίου, όμως ο κύκλος εργασιών (που ήδη εσημείωνε κάμψη από το 2005) κατά την τελευταία τετραετία φαίνεται ότι επιδεινώθηκε σημειώνοντας αισθητές απώλειες.

Δευτερεύοντα αποτελέσματα

Στον βαθμό που κάποια καταστήματα θα μειώσουν την λειτουργία τους τις καθημερινές, τότε θα υπάρξει τάση επιστροφής της καμπύλης προσφοράς προς τα αριστερά εν είδει παρεπομένου αποτελέσματος. Η δε καμπύλη ζήτησης της Κυριακής ενδέχεται να κινηθεί προς τα δεξιά (π.χ., λόγω αύξησης των εισοδημάτων όπως θα δούμε στην συνέχεια) εν είδει δευτερεύοντος αποτελέσματος. Η προσδοκία είναι ότι οι κύριες δυνάμεις υπερτερούν ωθώντας τις τιμές λιανικής προς τα κάτω.

Συμψηφισμός των αποτελεσμάτων

Στο σημείο αυτό τίθεται το ερώτημα, ποιο εκ των δύο αποτελεσμάτων ευημερίας υπερτερεί: Αυτό του πολυγώνου ευημερίας ΓΑΝΔ της Κυριακής ή αυτό του αθροίσματος των επιμέρους πολυγώνων ΑΝΕΒ των υπολοίπων ημερών; (Το αντίστοιχο ερώτημα θα τεθεί αν λάβουμε υπ' όψιν τα δευτερεύοντα αποτελέσματα.) Αν οι καταναλωτές εκτιμήσουν θετικά:

- την ύπαρξη περισσότερων επιλογών κατά την Κυριακή σε σχέση με τις επιλογές που υπάρχουν τώρα και
- την ευκαιρία διενεργείας αγορών με μεγαλύτερη άνεση και περίσκεψη σε σχέση με τις καθημερινές ή το Σάββατο,³

θα την αξιοποιήσουν. Αν μάλιστα μερικοί συνδυάσουν (α) κάποια ψώνια με συγκεκριμένους προορισμούς ή δρομολόγια κατά το Σάββατο και (β) άλλα ψώνια με διαφορετικά δρομολόγια κατά την Κυριακή, ενδέχεται να επιτύχουν μεταφορικές εξοικονομήσεις. Άλλοι ίσως ικανοποιηθούν με (i) την διασπορά των αγορών σε περισσότερες ημέρες και, κατ' επέκτασιν, την μείωση του συνωστισμού και του σχηματισμού «ουρών» ή (ii) την δυνατότητα να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο στην έρευνα αγοράς προκειμένου να εξασφαλίσουν καλύτερη ποιότητα και τιμές (βλ. και ΚΕΠΕ 2009). Σε κάθε

³ Κατά την διάρκεια του Σαββάτου ο μέσος καταναλωτής έχει περισσότερο χρόνο από ότι τις καθημερινές για να κάνει τα ψώνια του και να καλύψει τις ανάγκες και της Κυριακής και της επομένης εβδομάδος.

περίπτωση, αν επιλέξουν να ψωνίζουν τις Κυριακές θα συνάγουμε ότι η διεύρυνση του πλεονάσματος που απολαμβάνουν τις Κυριακές υπερβαίνει την συρρίκνωση του πλεονάσματος κατά τις υπόλοιπες ημέρες.

Παρομοίως, αν οι μικροί λιανέμποροι ή αρκετοί ή κάποιοι εξ αυτών επιλέξουν να κάνουν το ίδιο, τότε θα συνάγουμε ότι η διεύρυνση του πλεονάσματος του πωλητού κατά την Κυριακή υπερβαίνει την συρρίκνωση που αναμένεται κατά τις υπόλοιπες ημέρες. Σε διαφορετική περίπτωση δεν θα ανοίξουν τα καταστήματα τις Κυριακές.⁴ Η εμπειρία από άλλες χώρες της ΕΕ, αλλά και από τις τουριστικές περιοχές της χώρας μας είναι ότι και οι καταναλωτές ψωνίζουν τις Κυριακές αν τα καταστήματα είναι ανοιχτά (βλ. Πλαίσιο 1) και αρκετά καταστήματα λειτουργούν τις Κυριακές προκειμένου να τους ικανοποιήσουν και να αυξήσουν τον κύκλο εργασιών τους (βλ. Πίνακα 1).

Συμπερασματικά σημειώνεται ότι σε μικροοικονομικό επίπεδο η Κυριακάτικη απελευθέρωση της λειτουργίας των μικρών λιανεμπορικών καταστημάτων δίνει περισσότερες επιλογές σε όσους επιθυμούν να προβούν σε αγορές ή πωλήσεις. Δεν υποχρεώνει. Από την άλλη ωθεί τις τιμές προς τα κάτω. Συμπληρωματικά αναφέρουμε ότι στρατηγικά σκεπτόμενα, αντιδρώντας στον ανταγωνισμό που θα υφίστανται κατά την Κυριακή, τα μεγάλα καταστήματα, αναμένεται να ρίξουν τις τιμές τους προκειμένου να θέλξουν τους καταναλωτές κατά την διάρκεια των άλλων ημερών (δηλ. των ημερών και ωρών που λειτουργούν τα ίδια) ώστε να ξοδέψουν τα χρήματα στα δικά τους ταμεία και όχι σε ταμεία άλλων καταστημάτων την Κυριακή.

Μια επέκταση της ίδιας λογικής

Αντίστοιχο αποτέλεσμα με την απελευθέρωση της λειτουργίας των μικρών καταστημάτων κατά την Κυριακή, έχει και η επέκταση του ωραρίου των μικρών καταστημάτων καθ' όλον το εικοσιτετράωρο. Όπως το σενάριο λειτουργίας κατά την διάρκεια των Κυριακών:

- Δίνει στις μικρές επιχειρήσεις (που διαθέτουν μεγαλύτερη ευελιξία από τις μεγάλες ως προς τα ωράρια λειτουργίας) επιπρόσθετο πλεονέκτημα έναντι των μεγάλων καταστημάτων.⁵
- Επιτρέπει στις μικρές επιχειρήσεις να εξειδικευτούν στην εξυπηρέτηση της δικής τους (περισσότερο ή λιγότερο αποκλειστικής) ιδιάζουσας πελατείας ή τοπικής αγοράς και να διαφοροποιηθούν σε επιχειρηματικές δράσεις που θεωρούν ότι τους ταιριάζουν καλύτερα.

⁴ Σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2000), όταν στην Πορτογαλία επετράπη στα μικρά καταστήματα να λειτουργούν περισσότερες ώρες κατά τις Κυριακές, όλο και περισσότερα μαγαζιά αξιοποιούσαν αυτήν τη δυνατότητα. Όταν κάτι ανάλογο επετράπη στην Δανία τα μικρά καταστήματα επωφελήθηκαν σημειώνοντας αυξημένο τζίρο και ελαφρώς αυξημένη απασχόληση.

⁵ Σε αντιδιαστολή με τα μεγάλα καταστήματα μπορούν εύκολα να κλείνουν για ορισμένες ώρες το μεσημέρι και, γενικότερα, να λειτουργούν με ασυνεχή ωράρια.

Το σενάριο εφαρμογής του μέτρου και στα μεγάλα καταστήματα

Σε αντιδιαστολή, η επέκταση της απελευθέρωσης της λειτουργίας όλων των καταστημάτων (μεγάλων και μικρών) κατά τις Κυριακές εκ πρώτης όψεως θα αναπαράγει την κατάσταση που παρατηρούμε τις καθημερινές και τα Σάββατα. Η περαιτέρω αύξηση της προσφοράς κατά την Κυριακή και η μείωση της ζήτησεως κατά τις άλλες ημέρες δύναται να προκαλέσει μεγαλύτερη μείωση τιμών από αυτήν που περιγράφεται στα Γραφήματα 1 και 2. Από την άλλη: (α) η γενικευμένη αύξηση του οριακού κόστους, καθότι τα μεγάλα καταστήματα βασίζονται αποκλειστικά στην μισθωτή εργασία, και (β) η συρρίκνωση του ανταγωνισμού (αν τα μικρά καταστήματα δεν αντέξουν το βάρος), ενδέχεται να λειτουργήσουν προς την αντίθετη κατεύθυνση.⁶ Οι αναλύσεις που παρατίθενται στην διεθνή βιβλιογραφία παρουσιάζουν διφορούμενα αποτελέσματα.⁷

Για τους λόγους αυτούς:

- Όχι μόνο δεν δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στο συγκεκριμένο σενάριο αλλά, τουναντίον, μάλλον αγνοείται στην παρούσα ανάλυση.
- Τονίζεται ότι τα ποσοτικά στοιχεία και άλλα ευρήματα των εν λόγω μελετών και δημοσιεύσεων που προβάλλονται και αντιπαραβάλλονται από επαγγελματικές ομάδες κ.ά. αφορούν σε αποτελέσματα απελευθέρωσης του ωραρίου λειτουργίας (κατά τις καθημερινές ή/και τα Σαββατοκύριακα) όλων των καταστημάτων (όχι αποκλειστικά των μικρών όπως προτείνεται από το Υπουργείο Ανάπτυξης), άρα σε παρεμβάσεις που διαφέρουν σημαντικά από την υπό εξέταση πρόταση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα έρευνα που μνημονεύει ο *Ριζοσπάστης* (2012) αποφαινόμενος ότι απελευθέρωση που επιχειρήθηκε στην Γερμανία επέφερε μεγάλη απώλεια

---

⁶ Σύμφωνα με τον Pilat (1997) μια απελευθέρωση του ωραρίου οδηγεί σε αναδιάρθρωση του λιανικού εμπορίου υπέρ των μεγάλων επιχειρήσεων και σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000) ενδέχεται να επιταχύνει την μείωση του μεριδίου αγοράς των μικρών, ελαττώνοντας την κερδοφορία τους στον βαθμό που το κόστος αυξάνει περισσότερο από τις πωλήσεις. Η επικρατούσα αντίληψη θέλει τις μεγάλες επιχειρήσεις πιο ικανές να εκμεταλλευτούν το συνεχές ωράριο μιας και είναι σε θέση να προσλάβουν εργαζομένους μερικής απασχόλησης και να οργανώσουν εναλλαγές βάρδιας. Σε αντιδιαστολή, υπό συνθήκες τέτοιου ανταγωνισμού, οι μικρότερες επιχειρήσεις δεν έχουν τη δυνατότητα να πληρώνουν έναν επιπλέον εργαζόμενο. Ειδικότερα τα μικρά εξειδικευμένα μαγαζιά δεν θα είναι σε θέση να προσλάβουν φθινό ανειδίκευτο προσωπικό μερικής απασχόλησης, αφού η σωστή εξυπηρέτηση των πελατών απαιτεί έναν συγκεκριμένο βαθμό εμπειρίας. Επιπλέον, αν τα μεγάλα καταστήματα μπορούν εύκολα να προσαρμόσουν τον αριθμό των απασχολούμενων υπαλλήλων, ανάλογα με τον αναμενόμενο αριθμό επισκεπτών (πελατών), τα μικρά καταστήματα συνήθως δεν έχουν αυτήν την ευελιξία καθώς υπάρχει δυσαναλογία μεταξύ του αριθμού των εργαζομένων και του αριθμού των καταναλωτών που εξυπηρετούν. Υπό αυτό το πρίσμα, μια διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας ενδέχεται να ευνοήσει τα μεγάλα καταστήματα επιτρέποντάς τους να λειτουργήσουν με μικρότερο μέσο μεταβλητό κόστος, ενώ τα μικρά θα αντιμετωπίσουν το ίδιο ή υψηλότερο σταθερό κόστος (βλ. και ΚΕΠΕ 2009).

⁷ Έρευνες που εστιάζονται στις συνέπειες απελευθέρωσης του ωραρίου λειτουργίας των καταστημάτων (τόσο μικρών όσο και μεγάλων) κατά τις Κυριακές διαπιστώνουν και μικρές πτώσεις τιμών (Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας της Σουηδίας, 1991· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000) και αυξήσεις τιμών (Pilat, 1997). Επισημαίνεται ότι στην θεωρητική βιβλιογραφία έχουν αναπτυχθεί αρκετά (μικροοικονομικά) υποδείγματα όπου εξετάζονται οι ενδεχόμενες επιπτώσεις από τη διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας. Τα αποτελέσματα των υποδειγμάτων αποκλίνουν καθώς εξαρτώνται από διαφορετικές υποθέσεις όσον αφορά στην κατανομή των καταναλωτών, την εξέλιξη του κόστους λειτουργίας μετά την διεύρυνση του ωραρίου κ.ο.κ. Επί παραδείγματι, το υπόδειγμα των Inderst και Irmen (2005) φαίνεται να οδηγεί σε υψηλότερες τιμές, του Wenzel (2011) σε χαμηλότερες αν είτε το μικρό κατάστημα είτε η αλυσίδα καταστημάτων λειτουργήσει με διευρυμένο ωράριο.

θέσεων εργασίας (τόσο πλήρους όσο και μερικής απασχολήσεως) στο λιανικό εμπόριο: Πρόκειται για περίπτωση επεκτάσεως του ωραρίου όλων των καταστημάτων τις καθημερινές.

Συνέπειες στην αγορά εργασίας, το ΑΕΠ και τον πληθωρισμό

Η έννοια του τι επιτρέπεται και του τι οικιοθελώς πράττει κάποιος δεν πρέπει να συγχέονται. Ως εκ τούτου, η δυνατότης παρατεταμένης λειτουργίας εμπορικών καταστημάτων δεν συνεπάγεται ότι τα καταστήματα θα λειτουργούν υποχρεωτικά περισσότερες ώρες. Επί παραδείγματι, εάν ένα κατάστημα διαπιστώσει ότι την Κυριακή απολαμβάνει αυξημένη ζήτηση, έχει την ευχέρεια να επιλέξει να λειτουργεί εκείνη την ημέρα και να κλείνει κάποια άλλη ημέρα ή άλλες ημέρες της εβδομάδας ή να προσαρμόσει ανάλογα (περιορίσει λίγο) το ωράριο λειτουργίας του τις καθημερινές αν το κρίνει σκόπιμο. Αλλά και στον βαθμό που οι ώρες εργασίας ρυθμίζονται από την εργατική νομοθεσία και δεν τροποποιούνται με το νέο μέτρο, μήτε η εβδομαδιαία άδεια, το ρεπό, του υπαλλήλου θα καταργηθεί. Ενδεχομένως να μπορεί να μετατεθεί σε κάποια άλλη ημέρα που κρίνεται προσφορότερη. Σε άλλες χώρες η Κυριακάτικη απασχόληση φαίνεται να εξυπηρετεί πολλούς εργαζόμενους (βλ. Πλαίσιο 4). Στην χώρα μας με απελευθερωμένο Κυριακάτικο ωράριο ήδη λειτουργούν οι καφετέριες, οι κάβες, τα αρτοποιεία, τα εστιατόρια, τα ψιλικατζίδικα, τα video club κ.ά. καταστήματα. Ως εκ τούτου, στον βαθμό που δεν πρόκειται για κάτι πρωτόγνωρο ή αδοκίμαστο, ίσως δεν πρέπει να αναμένεται κάτι διαφορετικό αν επιτραπεί το ίδιο (προαιρετικά και για όποιον το επιθυμεί) σε άλλους κλάδους ή περιοχές (περιοχές μη χαρακτηρισμένες ως τουριστικές). Είναι μάλλον εύλογο να υποθέσουμε ότι ανάλογα με την ζήτηση θα επέλθει μια εσωτερική αυτορρύθμιση.

Πλαίσιο 4: Οπτικές εργαζομένων και εργοδοτών

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, μελέτη που διεξήχθη σε δείγμα 5,000 εργαζομένων έδειξε ότι η πλειονότητα των ατόμων που εργαζόντουσαν τις Κυριακές, σε μικρά και μεγάλα καταστήματα, δεν αντιμετώπιζε αρνητικά την κατάσταση: Οι περισσότεροι επέλεγαν να εργάζονται τις Κυριακές για οικονομικούς λόγους και περίπου το 70% ελάμβανε υψηλότερο ημερομίσθιο: 1,5 φορές υψηλότερο του αντιστοίχου των καθημερινών (Freathy και Sparks, 1993). Από την άλλη οι καταστηματάρχες ήσαν ολιγότερο ικανοποιημένοι διότι έπρεπε να δουλέψουν παραπάνω: Οι περισσότεροι εργάζονταν μία στις τρεις Κυριακές (Freathy και Sparks, 1995).

Η όποια αύξηση της ζήτησεως εργασίας, ιδίως σε καιρούς μεγάλης ανεργίας, μπορεί να ικανοποιηθεί με την πρόσληψη αντικαταστάτου, επιπροσθέτου υπαλλήλου (μερικής ή πλήρους, προσωρινής ή μη απασχολήσεως) είτε τις Κυριακές είτε κάποια από τις υπόλοιπες ημέρες είτε σε αμφοτερές περιπτώσεις. Η δε αύξηση της απασχολήσεως θα επιφέρει μείωση ανεργίας και αναμένεται να επιδράσει ευεργετικά στην συνολική προσφορά και το ΑΕΠ. Επί παραδείγματι, μια αύξηση της απασχόλησης στις μικρές λιανεμπορικές επιχειρήσεις βάσει προσομοιώσεως της ελληνικής οικονομίας που έχουμε αναπτύξει, εκτιμάται ότι θα επηρεάσει θετικά την συνολική απασχόληση και το (ονομα-

Πλαίσιο 5: Σενάρια προσομοίωσης

Αφετηρία μας είναι η απασχόληση και ειδικότερα η απασχόληση στο λιανικό εμπόριο. Διαθέτουμε στοιχεία για τον αριθμό των απασχολούμενων (μισθωτών, αυτοαπασχολούμενων), τις συνολικές ετήσιες ώρες απασχόλησης και τον αριθμό των απασχολούμενων σε όρους Ισοδυνάμων Πλήρους Απασχολήσεως (ΠΠΑ). Εξ αυτών υπολογίζουμε τον μέσο αριθμό ωρών απασχολήσεως κατά μορφή και κλάδο και στο σύνολο της οικονομίας και εξετάζουμε σενάρια. Εν συνεχεία, αξιοποιώντας τα στοιχεία των αμοιβών εξαρτημένης εργασίας (υπάρχουν τόσο σε κλαδικό όσο και συνολικό επίπεδο) προσεγγίζουμε την μέση ετήσια αμοιβή του μισθωτού στο λιανικό εμπόριο. Σε κάθε μεταβολή της απασχόλησης που υποθέτουμε στα σενάρια ενσωματώνουμε την αντίστοιχη μεταβολή στις αμοιβές. (α) Εξ ορισμού οι αμοιβές υπεισέρχονται στο υπολογισμό του ονομαστικού ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης. (β) Συγχρόνως οι αμοιβές καθορίζουν το ύψος του πραγματικού διαθέσιμου εισοδήματος του ιδιωτικού τομέως, μεγέθους που εισέρχεται στην συνάρτηση καταναλώσεως. Εκτιμώντας το σύστημα εξισώσεων, δεδομένων και των (α) και (β), προκύπτει η επίδραση στο πραγματικό ΑΕΠ.

Σύμφωνα με τα εθνικολογιστικά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ που αφορούν στο έτος 2011:

- Στο σύνολο του λιανικού εμπορίου απασχολούνται περί τα 483 χιλ. άτομα: 244 χιλ. μισθωτοί και 238 χιλ. αυτοαπασχολούμενοι.
- Το 97% των λιανεμπορικών επιχειρήσεων είναι μικρές επιχειρήσεις, εις τις οποίες, όπως κατά την προ της υφέσεως εποχή (βλ. Πλαίσιο 3), απασχολούνται κατά μέσο όρο 2,1 άτομα. Συνάγεται ότι 97% των αυτοαπασχολούμενων, ήτοι 231 χιλ. άτομα, εργάζονται σε μικρές λιανεμπορικές επιχειρήσεις.
- Το 66% του συνόλου των μισθωτών και των αυτοαπασχολούμενων στο λιανεμπόριο (ήτοι 319 χιλ. άτομα) εργάζονται σε μικρές επιχειρήσεις. Συνάγεται ότι ο αριθμός των μισθωτών που εργάζονται σε μικρές επιχειρήσεις ανέρχεται στα (319-231=) 88 χιλ. άτομα.

Στο σύνολο των μικρών λιανεμπορικών επιχειρήσεων περιλαμβάνονται ορισμένες που ήδη λειτουργούν κατά τις Κυριακές είτε επειδή ευρίσκονται σε τουριστικές περιοχές είτε επειδή επιτρέπεται (π.χ. ζαχαροπλαστική, ανθοπωλεία κ.τ.τ.). Υπ' αυτές τις συνθήκες εισάγουμε τρεις εναλλακτικές υποθέσεις εργασίας:

- (1) Μόνο το 20% του συνόλου των μικρών λιανεμπορικών επιχειρήσεων μεταβάλλει συμπεριφορά αρχίζοντας να λειτουργεί και τις Κυριακές. Στις επιχειρήσεις αυτές ο αυτοαπασχολούμενος ιδιοκτήτης απασχολείται έξι επιπλέον ώρες (από 50 σε 56 ώρες την εβδομάδα) και ένας μισθωτός τέσσερις (από 40 σε 44 ώρες), όπερ μεταφράζεται σε αύξηση της απασχολήσεως μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων στο λιανεμπόριο κατά 1.750 και 5.540 άτομα σε όρους ΠΠΑ του 2011 (ή +0,72% και +2,33%), αντιστοίχως. Παραλλαγή (α): Ο ιδιοκτήτης λαμβάνει την συνήθη αμοιβή του και ο μισθωτός την νομίμως προσαυξημένη κατά 75%. Παραλλαγή (β): Αμφότεροι αμείβονται με την συνήθη ωριαία αμοιβή τους προσαυξημένη κατά 75%.
- (2) Το 50% των μικρών λιανεμπορικών επιχειρήσεων μεταβάλλει συμπεριφορά αρχίζοντας να λειτουργεί και τις Κυριακές και προβαίνοντας στην πρόσληψη ενός ατόμου το οποίο απασχολείται για τέσσερις ώρες την εβδομάδα λαμβάνοντας την νομίμως προσαυξημένη αμοιβή. Η εν λόγω πρόσληψη μεταφράζεται σε αύξηση του αριθμού των μισθωτών στο λιανεμπόριο κατά 17.475 άτομα σε όρους ΠΠΑ (ή +7,14%).
- (3) Πέραν των τεκταινομένων υπό την υπόθεση (2) συμβαίνει και το εξής. Το μέτρο επεκτείνεται και στις μεγάλες επιχειρήσεις, έκαστη των οποίων προσλαμβάνει τρεις μισθωτούς για τέσσερις ώρες την Κυριακή, με αποτέλεσμα την αύξηση της μισθωτής απασχόλησης στο λιανεμπόριο κατά 24.425 άτομα σε όρους ΠΠΑ (ή +9,98%).

Οι εκτιμώμενες επιπτώσεις σε:	Σενάριο 1 ^α	Σενάριο 1 ^β	Σενάριο 2	Σενάριο 3
• Συνολική απασχόληση (σε ΠΠΑ)	+ 0,17 %	+ 0,17 %	+ 0,42 %	+ 1,34 %
• Ονομαστικό ΑΕΠ	+ 0,0495 %	+ 0,0524 %	+ 0,22 %	+ 0,65 %
• Πραγματικό ΑΕΠ	+ 0,5219 %	+ 0,5223 %	+ 0,56 %	+ 0,62 %
• Αποπληθωριστή ΑΕΠ	- 0,4724 %	- 0,4695 %	- 0,34 %	+ 0,03 %

στικό και το πραγματικό) ΑΕΠ επιφέροντας, σύμφωνα με τον αποπληθωριστή του ΑΕΠ, μείωση του μέσου επιπέδου τιμών (βλ. ενδεικτικά Πλαίσιο 5, σενάρια 1 και 2).⁸ Τίποτα δεν προϋποθέτει ή απαιτεί την μείωση του υφισταμένου ετησίου αριθμού ημερησίων διακοπών και αδειών του εργατικού δυναμικού.

Μια εναλλακτική άποψη

Από μακροοικονομική σκοπιά, η κυριακάτικη λειτουργία των καταστημάτων θα επιφέρει διεύρυνση των δυνατοτήτων κυκλοφορίας του χρήματος κατά μια ημέρα την εβδομάδα, ήτοι του «V» σε όρους της εξισώσεως των συναλλαγών,⁹ $M \times V = P \times Y$. Πρόκειται για επίδραση ισοδύναμη με την εκτύπωση χρήματος. (Ωσάν η Ελλάς να ανακτά την δυνατότητα να τυπώσει χρήμα προκειμένου να αυξήσει την ρευστότητα στην αγορά.) Περιγραφικά θα συμβεί το εξής: Κάποια άτομα, αντί να αναβάλουν να κάνουν τα ψώνια τους την Δευτέρα θα ψωνίσουν την Κυριακή. Στον βαθμό που (όπως έκαστος ατομικά «έχει» μεν χρόνο έχει αλλά όχι πολλά χρήματα) θα ξοδέψουν τα χρήματα που διαθέτουν την Κυριακή, προφανώς δεν θα ψωνίσουν κατά το πρωί της Δευτέρας. Εντούτοις, κάποιοι άλλοι, συγκεκριμένα αυτοί που θα έχουν εισπράξει ετούτα τα χρήματα το πρωί της Κυριακής (και όχι της Δευτέρας) θα είναι σε θέση είτε Κυριακή βράδυ είτε Δευτέρα πρωί να κάνουν αγορές, με αποτέλεσμα επιπρόσθετα άτομα να αποκτήσουν εισόδημα ως το πρωί κ.ο.κ.. Εν ολίγοις, το χρήμα θα μπορεί να κινηθεί γρηγορότερα και εισοδήματα να δημιουργηθούν γρηγορότερα. Έτσι η αύξηση στο αριστερό μέρος της προαναφερομένης ισότητας αναμένεται να επιφέρει αύξηση στο δεξί, δηλ. το ονομαστικό ΑΕΠ, $P \times Y$. Στον βαθμό που η προτεινόμενη αλλαγή ωθεί τις κυριακάτικες και καθημερινές τιμές, P , προς τα κάτω (βλ. προηγούμενα γραφήματα), το πραγματικό εισόδημα, Y , θα αυξηθεί ακόμα περισσότερο (βλ. προηγούμενη παράγραφο).

Η προηγούμενη εμπειρία στην χώρα μας

Η τελευταία απελευθέρωση του ωραρίου λειτουργίας των καταστημάτων στην εγχώρια αγορά πραγματοποιήθηκε υπό την μορφή της επιμηκύνσεως του ωραρίου λειτουργίας των καταστημάτων το καλοκαίρι του 2005, δυνάμει του Ν 3377/2005. Το μέτρο αρχικά αντιμετώπισε πολλές διαμαρτυρίες και αντιδράσεις:

«[Τ]α μαγαζιά στην πλειονότητά τους -ιδιαίτερα τα μικρά- εξακολουθούν να δουλεύουν με το παλιό ωράριο. Όπως υποστηρίζουν οι ιδιοκτήτες, είναι αδύνατον

⁸ Σε αντιδιαστολή, η επέκταση του μέτρου και στα μεγάλα λιανεμπορικά καταστήματα, *ceteris paribus*, ενδέχεται να επιφέρει αύξηση των τιμών (βλ. ενδεικτικά Πλαίσιο 5, σενάριο 3).

⁹ Πρόκειται για την ποσοτική θεωρία του χρήματος, εν προκειμένω υπό την μορφή της εξισώσεως των ανταλλαγών του Irving Fisher, όπου M η ονομαστική ποσότης του χρήματος, V η ταχύτητα κυκλοφορίας του χρήματος (δηλ. πόσες φορές αλλάζει χέρια ένα νόμισμα σε ένα έτος), P το επίπεδο τιμών και Y το προϊόν (πραγματικό εισόδημα).

να αντέξουν οικονομικά το επιπλέον προσωπικό, ενώ επιμένουν ότι η απελευθέρωση του ωραρίου δεν θα σημάνει περισσότερες πωλήσεις. Άρα, όπως τονίζουν, αφού δεν θα έχουν περισσότερα έσοδα ενώ θα πληρώνουν περισσότερους μισθούς, θα αναγκαστούν να κλείσουν»

ανέφερε η Ελευθεροτυπία (2005) της εποχής, προσθέτοντας ότι όπου στο εξωτερικό το εν λόγω μέτρο εφαρμόστηκε, ηύξησε και τον κύκλο εργασιών (τζίρο) και τις θέσεις εργασίας. Η συνέχεια απέδειξε ότι το μέτρο είχε ευεργετικές επιδράσεις στο λιανικό εμπόριο και η κατάσταση που διαμόρφωσε θεωρείται σήμερα ως η φυσιολογική για την λειτουργία της αγοράς τόσο από αγοραστές όσο και πωλητές (ιδιοκτήτες τε και εργαζομένους).

Συγκεκριμένα, ο Γενικός Δείκτης Κύκλου Εργασιών του Λιανικού Εμπορίου (ΓΔΚΕΛΕ) (εξαιρουμένων των καυσίμων-λιπαντικών) του δωδεκαμήνου που ακολούθησε την απελευθέρωση του 2005 (Αυγ.2005-Αυγ.2006) αυξήθηκε κατά 13,45%, ενώ κατά το προηγούμενο δωδεκάμηνο (Αυγ.2004-Αυγ.2005), που (σημειωτέον) ήταν και χρονιά Ολυμπιακών Αγώνων, είχε αυξηθεί κατά 7,22%. Στην συνέχεια, κατά το δωδεκάμηνο Αυγ.2006-Αυγ.2007, η αύξηση του ΓΔΚΕΛΕ επανήλθε στο 7,80%.

Επειδή υποστηρίζεται ότι ενδεχομένως το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης του γενικού δείκτη πωλήσεων λιανικού εμπορίου μάλλον συνδέεται με την αύξηση του δανεισμού των νοικοκυριών που πραγματοποιήθηκε με ταχείς ρυθμούς εκείνη την περίοδο παρά με την επέκταση του ωραρίου, προχωρήσαμε στην οικονομετρική εκτίμηση (απομόνωση) των δύο επιδράσεων στον δείκτη του κύκλου εργασιών και τον αντίστοιχο του όγκου πωλήσεων, αφαιρώντας τις όποιες επιδράσεις εποχικότητας. Τα ευρήματα παρατίθενται στον Πίνακα 2. Προκύπτει ότι η επίδραση του μέτρου υπήρξε θετική και στατιστικώς σημαντική από τον δεύτερο μήνα εφαρμογής του μέτρου (βλ. μεταβλητή 15), ενώ η αντίστοιχη των καταναλωτικών δανείων (βλ. μεταβλητή 19) δεν φαίνεται να διαφέρει στατιστικά του μηδενός (καθότι η πιθανότητα σφάλματος είναι στατιστικά υψηλή.)¹⁰

Νομικά ερωτήματα

Εξετάζοντας στον Πίνακα 1 τα ισχύοντα στα άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ, διαπιστώνεται η ύπαρξη αποκλειστικά διαφορετικών ωραρίων Κυριακάτικης λειτουργίας για μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου σε μερικές χώρες. Αν και σε κάποιες εξ αυτών επιτρεπόταν η Κυριακάτικη λειτουργία μόνο των μικρών καταστημάτων (όπως π.χ., στην Δανία κατά το 1995-2000 η λειτουργία των μικρών καταστημάτων με είδη καθημερινής κατανάλωσης), πλέον σε καμία χώρα δεν αποκλείονται εντελώς οι μεγάλες επιχειρήσεις τις Κυριακές. Οπότε τίθεται το ερώτημα αν το κοινο-

¹⁰ Παρατηρώντας μερικές ακραίες τιμές στα κατάλοιπα της παλινδρομής ταυτοποιήσαμε ορισμένα συμβάντα τα οποία εισάγουμε υπό την μορφή ψευδομεταβλητών. Φαίνεται να προκαλούν απότομες και στατιστικά σημαντικές επιδράσεις στις μεταβολές των δύο υπό εξέταση δεικτών. Επισημαίνεται ότι βάσει του συντελεστού που προκύπτει στην μεταβλητή #20, αν τα καταστήματα λιανικού εμπορίου εμείωναν τις τιμές τους (π.χ. κατά 10%) ο όγκος πωλήσεων θα αυξανόταν περισσότερο (κατά 17%), κατ' επέκτασιν και ο τζίρος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Εκτίμηση με ανθεκτικούς εκτιμητές των παραγόντων που επηρεάζουν την μηνιαία μεταβολή του ΓΔΚΕΛΕ και του δείκτη όγκου του λιανικού εμπορίου από τον Ιαν.2001 έως Δεκ.2012

Ερμηνευτικές μεταβλητές	Μηνιαία μεταβολή στο λιανικό εμπόριο (σε %)			
	δείκτη κύκλου εργασιών		δείκτη όγκου πωλήσεων	
	συντελεστές	πιθανότητες σφάλματος	συντελεστές	πιθανότητες σφάλματος
1. Σταθερός όρος	-23,07	0,000	24,32	0,000
<i>Εποχικότητα</i>				
2. Ιανουάριος (μήνας αναφοράς)				
3. Φεβρουάριος	22,60	0,000	22,46	0,000
4. Μάρτιος	20,56	0,000	26,13	0,000
5. Απρίλιος	36,19	0,000	37,89	0,000
6. Μάιος	15,66	0,000	17,02	0,000
7. Ιούνιος	24,10	0,000	24,99	0,000
8. Ιούλιος	22,96	0,000	22,38	0,000
9. Αύγουστος	14,73	0,000	14,64	0,000
10. Σεπτέμβριος	30,80	0,000	35,59	0,000
11. Οκτώβριος	26,11	0,000	27,98	0,000
12. Νοέμβριος	21,83	0,000	23,30	0,000
13. Δεκέμβριος	50,60	0,000	52,16	0,000
<i>Γεγονότα</i>				
14. 1 ^{ος} μήνας απελευθερώσεως ωραρίου καταστ.: 9/2005	0,89	0,309	-0,77	0,261
15. 2 ^{ος} μήνας απελευθερώσεως ωραρίου καταστ.: 10/2005*	2,58	0,003	2,76	0,003
16. Μήνας αναγγελίας προσφυγής σε ΔΝΤ- ΕΕ: 4/2010	-15,12	0,000	-14,08	0,000
17. 1 ^{ος} μήνας με ανεργία μεγαλύτερη του 20%: 12/2011	-9,34	0,000	-10,25	0,000
18. Περίοδος καθυστέρησης δόσεως δανείου: 9-10/2012	-8,88	0,000	-8,09	0,000
19. Μεταβολή καταναλωτικών δανείων των νοικοκυριών	19,17	0,412	18,79	0,422
20. Μεταβολή των λιανικών τιμών			-169,60	0,000
Αριθμός παρατηρήσεων: 142				
Ερμηνευτική ικανότητα του υποδείγματος: R ²		93,57%		93,70%
* Οι επιδράσεις των επομένων μηνών δεν ήταν στατικά σημαντικές.				
Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ (ερμηνευόμενη μεταβλητή), ΤτΕ (ερμηνευτική μεταβλητή #19): ημέτεροι υπολογισμοί.				

τικό προηγούμενο ή κεκτημένο της Δανίας και των άλλων χωρών όπου επιτρέπεται ημερησίως η λειτουργία των μικρών καταστημάτων για περισσότερες ώρες, διασφαλίζει το προτεινόμενο μέτρο σε επίπεδο εβδομάδος από νομικές προσβολές για μη ίση μεταχείριση κ.ά. μεταξύ μικρών και μεγάλων καταστημάτων. Ως εκ τούτου, και παρά το νομικό πλαίσιο προστασίας των μικρών επιχειρήσεων που υπάρχει στην ΕΕ, είναι σκόπιμο η νομική πτυχή της προτάσεως να διερευνηθεί.

Προς αποφυγήν παρακάμψεων του πνεύματος της υπό εξέτασιν προτάσεως (μέσω κατατήσεως των μεγάλων καταστημάτων κ.ά.), προτείνεται ως μεγάλα καταστήματα να εκλαμβάνονται τόσο οι ενώσεις καταστημάτων όσο τα καταστήματα που λειτουργούν εντός άλλων καταστημάτων (*stores-within-a-store*) υπό κοινή στέγη.

Συμπεράσματα

Στην πλειονότητα των χωρών της ΕΕ όλα τα καταστήματα (μικρά και μεγάλα) επιτρέπεται να ανοίγουν κάποιες ώρες της Κυριακής. Ως εκ τούτου τα συμπεράσματα που αντλούνται από αυτές τις εμπειρίες και αναπαράγονται στον δημόσιο διάλογο ενδέχεται να μην αρμόζουν, να μην αφορούν στην πρόταση που έχει τεθεί από το Υπουργείο Ανάπτυξης (συγκεκριμένα: την επέκταση της λειτουργίας μόνον των μικρών καταστημάτων) αλλά σε διαφορετική. Επιπλέον, το κατά πόσον η διακριτική μεταχείριση θα άντεχε σε πιέσεις υπέρ της επεκτάσεως της λειτουργίας και των μεγάλων καταστημάτων ίσως να είναι σκόπιμο να διερευνηθεί. Στην Ελλάδα, η είσοδος περισσότερων επιχειρήσεων την Κυριακή θα μετατοπίσει την αγοραία καμπύλη προσφοράς της Κυριακής προς τα δεξιά. Τούτο θα έχει ως αποτέλεσμα την βελτίωση της ευημερίας και την μείωση των τιμών. Η ταυτόχρονη μετατόπιση προς τα αριστερά της αγοραίας καμπύλης ζήτησεως κατά τις υπόλοιπες ημέρες έχει ως αποτέλεσμα την συρρίκνωση της κοινωνικής ευημερίας και την μείωση των τιμών. Αμφότερες εξελίξεις ωθούν τις τιμές λιανικής προς τα κάτω. Εν τούτοις, αν η βελτίωση της ευημερίας των πωλητών που θα προκύψει κατά τις Κυριακές υπολείπεται της συρρικνώσεως της ευημερίας κατά τις υπόλοιπες ημέρες, απλώς η πρακτική δεν θα υλοποιηθεί ή μακροημερεύσει. Από την άλλη, επειδή ενδέχεται οι θετικές συνέπειες να υπερτερούν των αρνητικών, και οι δοκιμαζόμενες από την ύφεση μικρές λιανεμπορικές επιχειρήσεις να ενισχύονται με ένα επιπρόσθετο πλεονέκτημα έναντι των μεγάλων καταστημάτων, αν δούμε την Κυριακή ως έναν προστατευτικό θύλακα για αυτές, θα ήταν κρίμα η πρόταση να μην επιχειρηθεί. Σε κάθε περίπτωση αναμένεται αύξηση της απασχολήσεως και μείωση της ανεργίας. Τίποτα δεν προϋποθέτει ή απαιτεί τον υφιστάμενο ετήσιο αριθμό ημερησίων διακοπών και αδειών του προσωπικού να μειωθεί. Συγχρόνως, η αύξηση της κυκλοφορίας του χρήματος κατά μια ημέρα την εβδομάδα αναμένεται να έχει επίδραση ισοδύναμη με την εκτύπωση χρήματος, με αποτέλεσμα την αύξηση της ρευστότητας στην αγορά και την αύξηση του ΑΕΠ.

Αναφορές

- Ελευθεροτυπία (2005). *Αντιδράσεις στην Αθήνα για την απελευθέρωση αλλά όπου εφαρμόστηκε, αύξησε τζίρο και θέσεις εργασίας*. Φύλλο της 1^{ης} Σεπτεμβρίου.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000). *The European Observatory for SMEs. Sixth report*. Λουξεμβούργο.
- EuroCommerce (2012). *Overview, Legislation regarding shopping hours*, January report.
- Freathy P. και L. Sparks (1993). «Sunday Working in the Retail Trade.» *International Journal of Retail and Distribution Management* (21,7): 3-9.
- Freathy P. και L. Sparks (1995). «Flexibility, Labour Segmentation and Retail Superstore Managers: The Effects of Sunday Trading.» *International Review of Retail, Distribution and Consumer Research* (5.3): 361-385.
- Inderst R. και A. Irmen (2005). «Shopping hours and price competition.» *European Economic Review*, 49: 1105–1124.

- ΚΕΠΕ (2009). *Το διανεμητικό εμπόριο στην Ελλάδα*. Μελετητική ομάδα: Α. Κώτση, Π. Βλάμης, Τ. Ευθυμιάδης, Κ. Κανελλόπουλος, Γ. Παναγόπουλος. Αθήνα.
- Pilat D. (1997). «Regulation and Performance in the Distribution Sector.».*OECD Economics Department Working Papers* No. 180.
- Ριζοσπάστης (2012). «Δεν μπορούν να κρύψουν τις συνέπειες». Φύλλο της 16^{ης} Δεκεμβρίου.
- Υπουργείο Εμπορίου και Βιομηχανίας της Σουηδίας (1991). *1989 Report of the Committee on Opening Hours*. Στοκχόλμη.
- Υπουργείο Επιχειρήσεων και Ανάπτυξης της Δανίας (2000). *An Analysis of the Danish Shops Act- Consequences for Shops, Consumers and Employees*. Κοπεγχάγη.
- Wenzel T. (2011). «Deregulation of Shopping Hours: The Impact on Independent Retailers and Chain Stores.» *Scandinavian Journal of Economics* (113.1): 145-166.